

DAVID BOREK

MOJE ROKY V IZRAELI

JARMULKY, SURFAŘI A RAKETY

Bizbooks®

Moje roky v Izraeli

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.bizbooks.cz
www.albatrosmedia.cz

Biz books®

David Borek
Moje roky v Izraeli – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2023

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA**

© David Borek, 2023

ISBN tištěné verze 978-80-265-1130-4

ISBN e-knihy 978-80-265-1134-2 (1. zveřejnění, 2023) (ePDF)

11. 5. 2021, AŠKELON (MÍSTO ÚVODU)

„Hele, tak asi zastav tady. Uděláme ten živák vodsud.“

Dva lehce bloudící čeští motoristé. Právě jsme dokončili rozhovory se zraněnými ve vestibulu na traumatologii. Teď už jen řešíme, jak se odtud vymotat. Chaoticky vedené komunikace v nemocničním areálu v Aškelonu se nelogicky proplétají a my se opakovaně ocitáme ve slepých uličkách u plotu, který nemocníci lemují. Konečně vidíme výjezd! Jenže za patnáct minut máme naplánován živý vstup pro ČT24. Poloprázdné, pískem zlehka zaváté parkoviště na dohled od vrátnice vypadá jako sázka na jistotu. Najednou se mi nechce pospíchat ven z areálu. Kdovíjak dlouho budeme čekat u závoří. Dovnitř jsme se před hodinou dostali v závěsu za mikrobusem, teď jsme ale už sami za sebe a dobře víme, jak únavné může být v domněle technologicky progresivním Izraeli vysvětlovat obsluhu u výjezdu, že ačkoliv nemáme žádný lísteček, nejsme podezřelí vetřelci. Ale i kdyby se můj pesimismus ohledně sociální inteligence izraelských vrátných ukázal být přehnaným, stejně pak ještě tam venku budeme muset hledat vhodnou ulici nebo park. Kamera se nedá postavit kamkoliv, vždycky se nanovo řeší parkování, kompozice, kvalita signálu nebo osvětlení. Napjatý moment. Čekám, co na můj nápad řekne kameraman Karel (v tom má hlavní slovo on). Souhlasí.

„Asi to pude, ale světlo a výhled budou lepší támhle na té straně parkoviště.“

„Jasně. Hele, a tam je kryt. Tak to máme i kousek, kdyby se něco stalo.“ (Hlavně aby ho nenapadlo přece jen popojíždět někam úplně jinam.)

Parkujeme na rozpálené odstavné ploše. On hledá úhel záběru, šteluje stativ, zapojuje kabely pro datový přenos. Já se držím u auta. Slunce tady na jihu má už v květnu sílu jako v Česku o letních prázdninách. Na rozdíl od českého července je to ale krajina pouhých dvou barev: monotónně modré nebe a červenožlutá písčité země (těch pár unavených stromků vyživovaných hadičkami s vodou nepočítám). Zapaluju si cigaretu. Čekání, které tvoří tak velkou část novinářovy práce, se dobře vyplňuje cigárem a sjížděním webů v mobilu. „Cigárko a dlouhý kouř“ – to je ale jen vnější kulisa. Sám dobře poznám, že uvnitř jsem zrychlený, napumpovaný adrenalinem. Od rána jsme natáčeli příběhy lidí, na které od předchozího večera prší rakety z Gazy. Dvakrát jsme s nimi běželi do krytu. Viděl jsem díru v betonové fasádě, kterou vyhloubila střela, a obývací pokoj za onou dírou proměněný v hromadu střepů. Mluvil jsem s drobnou starší ženou (mám chuť použít slovo „s bábuškou“), jež okamžiky, kdy jejich dům dostal přímý zásah, klidně popisovala melodickou ruštinou. O rok později si toho zvláštního emočního stoicismu východních Slovanů, když vyprávějí o příšerných zážitcích, všimnu naplno při pokrývání války na Ukrajině. Jenže teď je 11. květen 2021. Jména jako Buča nebo Mariupol skoro nikdo nezná. Jsme v Aškelonu v jižním Izraeli a tohle je naše setkání s válkou. Necítím úzkost, paradoxně spíš úlevu. Víím, že už máme materiál, ze kterého uděláme do Událostí dobrou reportáž. Vstup do poledního vysílání ČT24 bude prozatím reportéřskou tečkou, pak pojedeme zpátky do Tel Avivu, kde si v klidu pracovny prohlédnu záběry a napíšu reportáž. (Ach, bláhové iluze!)

„Pojď se mi tam už postavit,“ hlásí Karel. „Trasa je za tři minuty.“

Poslední cigáro odhazuju krátce předtím, než se ve sluchátku ozve moderátor Roman Fojta a jeho otázka. Odpovídám spatra. Za mnou ona dvoubarevná, „modravě-písková“ krajina, pár nemocničních pavilonů, plot areálu, za ním izraelské „paneláky“, v dálce komíny elektrárny. Přesně tím směrem leží Gaza. Pod komíny je pláž, z níž se dá dojít až k hranici (samozřejmě v klidnějších dnech). Velké parkoviště, na kterém stojíme, poskytuje výhled na velkou část jižního obzoru. Kamera během mého vstupu projíždí do stran a na zástavbu v pozadí. Vyprávím zrovna o tom, jak obyvatelé mladších domů, postavených od 90. let, mají v bytě opevněnou místnost, zatímco lidé ze starší zástavby toto nemusí mít a místo toho utíkají do venkovních krytů...

Moje poslední slova zní: „My jsme teď natáčeli v Aškelonu – a je to na několika jiných místech v Izraeli – jsme natáčeli...“ Ke konci se už větná stavba rozsypává, protože uši registrují velmi známý zvuk. Kdesi za mnou se rozeznávají sirény. Mikrofon, který držím v ruce, je stavěn pro zachycování lidské řeči, takže diváci to slyší jen tlumeně. My ale naprosto zřetelně. V tuhle chvíli začínají každému v jižním Izraeli tikat v hlavě hodinky. Tady v Aškelonu je to 15 sekund, než od jižního obzoru může z modré oblohy přiletět kovový projektil, který umí zabít. Necítím paniku, jen se rychle přepínám do improvizace.

„Tak pardon, teď se budeme muset přesunout...“

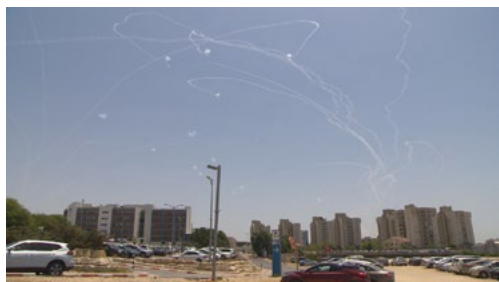
Vlastně to není skutečná improvizace. Zatím se pohybuji po známém teritoriu. (Už jednou jsem onen zvuk přímo během živého vstupu zažil, o dva roky dřív.) Prostě zazněly sirény, což v tomto dni není nic neobvyklého, takže se jednou větou omluvím, v klidu přeruším své expozé a půjdeme do krytu. Jenže dnes se odehrává i cosi, co jsem si dosud nemohl ozkoušet. Prakticky zároveň se sirénami se totiž ozývá jiný zvuk, trochu jako proudové letadlo. (A pozor, že i v tomto případě platí, že zvuk vnímaný přímo v místě je daleko intenzivnější, než co slyší diváci.) Otáčím se. Přes nebe cosi velmi rychle prolétává, nechávajíc to za sebou bílou čáru.

„Tááhle vidíme raketu Kassám...“

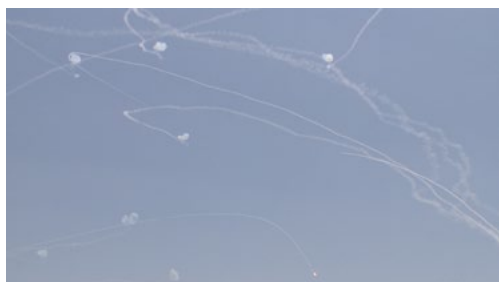
Běh času se deformuje. Těch pár vteřin vnímám jakoby zpomaleně. Ne, neprobíhá mi před očima dosavadní život, s nikým se neloučím, nehovořím s Bohem. Spíš se vpíjím očima do toho spektaklu, který se rozvíjí přede mnou, vlastně nade mnou. Čára na nebi mění směr, už to není přímka, ale křivka. Projektil opisuje oblouk.

Živý vstup a jeho neplánované oživení. V tento moment se poprvé ohlžím za sebe, kde se na nebi začíná cosi odehrávat. Foto: repro blízkovýchodní štáb ČT, 11. 5. 2021.

Během pár vteřin se celé nebe pokrývá čarami vzdušného souboje. Kameraman namířil objektiv na oblohu, zatímco já se odmlčuji. Foto: repro blízkovýchodní štáb ČT, 11. 5. 2021.

A takhle to vypadá v detailu. Střely systému Iron Dome rychle opisují oblouky a „loví“ palestinské rakety. Uprostřed dolního okraje snímku je zrovna vidět výbuch, tedy úspěšný zásah. V horní části fotky jsou malé obláčky po předchozích explozích. Foto: repro blízkovýchodní štáb ČT, 11. 5. 2021.

úplně poslední. Vlastně to byla poslední věta, myslím při tomto vstupu. Právě teď jsem se totiž odmlčel. Sice ještě tak dvě tři vteřiny uvažuji, zda přece jen ještě nepromluvit a nepopsat víc, co se děje. Ale už definitivně mlčím. Říkat cokoliv by bylo zbytečné. Ne, protentokrát nebudu komentátorem.

Na nebi mezitím přibývá aktivita. Hned z několika směrů vylétají další čáry a opisují oblouky, na jejichž konci se objevují malé obláčky. Mají bílou barvu a načechraný tvar. Nejde ale o poetické beránky na obloze. Jsou to stopy po explozích, kterými systém Iron Dome ničí palestinské projektily, které prakticky nejsou proti

„Ne, to není raketa Kassám, to je protistřela. Protistřely vylétely. Ano, teď vidíme protistřely.“ (O pár hodin později mi Karel se smíchem řekne, že jsem v tu chvíli připomínal komentátora sportovního utkání.)

Už mi dochází, co se děje. A ne, nejde o hokejové utkání. V tomto nebeském zápase se nehraje na branky, nýbrž na lidské životy. Palestinské rakety, například nejčastější model Kassám, odpalované z Gazy mají totiž přímou trajektorii. Jakmile se tudíž ona žíznivá čára na obloze nad Aškelonem začala stáčet, bylo jasné, že sledujeme střely izraelského systému Iron Dome. Ty naopak kličkují po nebi, aby dohonily a sestřelily palestinské vetřelce. To je dobrá zpráva. Kdyby to, co vylétlo během mého živého vstupu za mými zády na oblohu, byla palestinská střela, mohla věta „Támhle vidíme raketu Kassám...“ být mojí

přesvícenému nebi vidět. Prozrazuje je právě onen shluk výbuchů, jak se k nim slétávají izraelské obranné střely. Pokaždé přitom zazní krátká, suchá a velmi hlasitá exploze. Tohle fakt neumí ani profesionální audiotechnika věrně zachytit. Diváci slyší praskání podobné výrobě popcornu, zatímco my silné údery, které vibrují našimi těly. Nyní se zároveň rozeznávají nové sirény. Ty původní, které před chvilkou přerušily můj vstup, houkaly asi z půl kilometru, tyto nové už ječí přímo v areálu nemocnice. Dívám se nahoru. Jakýsi pošetilý instinkt nutí člověka hledět do směru, odkud přichází riziko. Jako by bylo možné pak snáz uhnout. Samozřejmě nikoliv, jenže opravdu není snadné se otočit a utíkat. Na pohledu, který se nad námi otevírá, je totiž i něco fascinujícího. Naštěstí tyto druhé sirény vlastně „resetovaly“ našich 15 sekund na útek. Teprve teď se odpočet týká nás na parkovišti u nemocnice. Kameraman zůstává u kamery. Rozšiřuje záběr a celou obrazovku teď vyplňuje modrá obloha počmáraná bílými linkami. Produkce „popcornu“ se zvyšuje, několikrát za vteřinu to nad námi krátce praskne a my zase cítíme vibrace vstupující do těla.

Limit 15 vteřin na útek do krytu jsme překročili, ale ne o moc. Stojíme dva metry od sebe a zíráme na nebe. Periferním zrakem registruju postavy běžící po příjezdové cestě k nemocniční vrátnici. Bezprostředně okolo nás je jen prázdné parkoviště a zaprášená auta. Jemně klepu kameramanovi na rameno.

„Už neriskuj. Půjdem.“

Říkám to tiše. Skoro jako by mi bylo žinantní rušit obecenstvo během představení. Na Kavčích horách už před chvilkou ukončili náš přímý přenos. Necháváme kameru zapnutou a namířenou na oblohu. A teď směr kryt! Není to hysterický úprk, ale ani rozšafná chůze. Prostě klusem přes písčité okraj parkoviště, překročit pár keříků utopených v písku a tady už je vrátnice a u ní kryt. Betonová bouda bez oken, otočená vchodem k chodníku. Velikostí jako venkovská autobusová zastávka. Uvnitř ji dělí ještě vnitřní zeď. Vchod není uzavíratelný, takže uvnitř musíte ještě zahrnout za tuto přepážku a jste o něco víc chráněni před střepinami.

Konečně! Už tu ve tmě postávají tři lidé, z různých směrů dobíhají další. Z aut u závořů areálu nemocnice vyskakují řidiči (ne, teď nikoho evidence parkovacích lístečků fakt nezajímá). Belhá se sem starší žena, kterou právě propustili z ambulance, protože má chodidlo v sádře. Kdosi jí pomáhá, aby mohla hopsat rychleji. Neznámí lidé, s nimiž teď nicméně cosi intenzivně prožíváme. (Konzumace alkoholu může vést ke známosti na jednu noc, „konzumace“ raket vede ke známostem ještě kratším.) I s časovým odstupem si pamatují jejich tváře. Vedle mě

Pohled z krytu. Od vrátnice nemocničního areálu sem právě „dobíhá“ žena, pro kterou je limit 15 sekund bez pomoci ostatních lidí nesplnitelný. Foto: repro blízkovýchodní štáb ČT, 11. 5. 2021.

Typický objekt veřejného krytu v jižním Izraeli. Tento je ve městě Sderot a nachází se vedle autobusové zastávky. Na rozdíl od krytu, v němž jsme trávili nálet v Aškelonu, je tento uzavíratelný kovovými dveřmi. Foto: Z. Šmajlerová, 6. 8. 2022.

rychle odezní. Siréna, 15 vteřin, do krytu, pak asi minutu posloucháte, jak se to všechno na nebi pere. Kdo je obezřetný, chvílku počká, dokud z oblohy nespádnou střepiny z rozstřelených palestinských raket. A je po všem. Naše náhodná skupina se rozchází.

lehce oplácaná třicátnice s hezkým obličejem a vlasy na mikádo. Kouká do mobilu a rychle někomu textuje. Když krytem otřeše jedna z nejsilnějších explozí, zlehka pohne rty. Myslím, že kdyby to byla Češka, tak by to znělo zhruba jako „do prdele“. (Takový ten povzdech, jako když omylem odešlete esemesku s překlepem.) Jinak mlčíme. Jen občas krátký pohled na „spolustojící“, trochu ve stylu člověka, jenž sdílí jízdu výtahem s kolegou z práce, se kterým si nemá moc co říct. Uvnitř krytu se zvukové efekty násobí. Můžete mi věřit, popraskávání popcornu zní jinak. Tlustý beton ve stěnách a stropu zesiluje vibrace, které přináší každý zásah systému Iron Dome nad námi. Pusťte si v autě nějakou drum'n'bassovou věc, pohrajte si s ekvalizérem, zesilte hloubky a volume, a až budou drnčet okna i palubní deska, tak to je náš akustický vjem.

Relativní výhodou raketových poplachů na jihu Izraele je to, že jak rychle přijdou, tak

„Skočím pro kameru.“

„Jo. Jdu si dát cigáro.“

On možná celou dobu myslel na těžkou televizní kameru, kterou jsme nechali stát na parkovišti namířenu na nebe. Já zase dumal o nikotinu. Adrenalinová chvíle pominula, je čas na jednu s filtrem. Dva metry před vchodem do krytu vdechují prvního šluka, jenže zasahují zákony schválnosti. Zase řvou sirény! Karel přibíhá a opět se vmačkáváme do krytu. Naše „parta“ jen lehce obměnila osazenstvo. Už se mlčky vítáme pohledem (staří známí). Dobíhají další řidiči od vrátnice. Na horní hraně betonové přepážky krytu (nesahá až ke stropu) vidím láhev od piva. Natahuju se a pokládám ji do rohu na podlahu. Kdyby před vchodem explodovala raketa, tak nestojím o to, aby se ke kovovým úlomkům přidala i sprcha střepů. Raketové poplachy někdy sestávají jen ze zvuku sirén. Systém Iron Dome totiž umí prakticky ihned propočíst očekávanou dráhu palestinské rakety a po celé její budoucí trase aktivuje poplašné houkání. Často ji ale sestřelí tak brzo, že ve zbylém úseku slyší lidé pouze sirény. To není náš případ! Gaza je tak blízko (přesně 10 kilometrů vzdušnou čarou), že se celá nebeská bitva odehrává nad námi. Zvuk sirén, kvílících z několika míst, se překrývá s údery protistřel. Chvilí je klid. Začínáme se rozhlížet. Skoro jako by se čekalo, kdo první vyjde ven, a dá tak signál ostatním.

Jsem venku na slunci. Najednou mi nevadí, že monotónně pálí. Pár minut v betonové kobce a člověku už chybí čerstvé povětrí. Ovšem dojmání se nad svěžím vzduchem má své limity. Jde mi především o to cigáro. Pohodil jsem ho tam na zem, už dohořelo. Škoda. Zapalují si nové. Bože, netrestej kuřáky! Zase se spouští houkání.

„Do pr...!“ (Teď to říkám já, zřetelně a česky.)

Karel není otrokem nikotinu, takže z krytu nepospíchal tak urputně jako já, tudíž se jen obrací na patě a zaplouvá zpátky pod beton. I jeho výraz jako by říkal „do pr...“. Naši skupinu trosečníků opět posílili dva nově příchozí (přiběhnouví). Je tu docela těsno. Tohle bude nadlouho. Karel má v ruce kameru, takže děláme rozhovory. Jsou dny, kdy s veškerou kreativitou a arzenálem oslích můsteků kovám z nepřilíš plastického tématu dynamickou reportáž. Dnes ne. Čirá reportážina. Už v poledne jsem si říkal: Jo, tohle bude super materiál. Teď vím, že bych uměl z dnešní produkce vyfíknout klidně čtyři reportáže.

Mariana, další třicítka, husté vlnité vlasy. Vedle ní přítel s dredy. Typická, lehce alternativní dvojice. V normálních dnech by seděli v parku a kouřili trávu.

Když nám došlo, že v krytu asi strávíme delší čas, začali jsme natáčet přímo s osazenstvem. Vlevo za mým ramenem dívka Mariana, v jejích stopách jsme nevědomky po celý den kráčeli. Foto: repro blízkovýchodní štáb ČT, 11. 5. 2021.

Dům v Rambamově ulici v Aškelonu. Zde jsme dopoledne natáčeli. A zde byl zraněn bratr naší odpolední respondentky. Ve druhém patře je vidět místo, kudy do fasády vnikla raketa. Foto: D. Borek, 11. 5. 2021.

Mariana se i teď usmívá. I když to asi bude z lehkých rozpaků kvůli namířené kameře. I okolní „publikum“ se směje. (Hle, jaký terapeutický dopad může mít, když napjaté mlčení v bunkru naruší ukecaný reportér.) Jenže tahle pozitivní ezo dívka vypráví smutný příběh.

„Můj bratr žije v domě, který nad ránem dostal přímý zásah. Má zranění hlavy. Já ho teď byla navštívit v nemocnici. Doufám, že je v pořádku.“

Kráčeli jsme nevědomky po celý den v jejích stopách. Dům, o němž mluvila, jsme dopoledne natáčeli, stejně jako nemocnici. A teď jsme se setkali v tomto opevněném hotelu s ubytováním na stojáka. Smějeme se, ale jde o eskapismus. Taková legrace to není. A to já se aspoň můžu považovat za pouhého hosta. Budu k vám zcela upřímný, reportéra před strachem nechrání jen jeho odvaha, nýbrž i příjemná jistota, že už za pár dnů může být v lese někde v Brdech. Jednou to odvyprávím kamarádům, popřípadě dramaticky rozepíšu jako první kapitolu do své knihy o Izraeli. Jenže pro Marianu a sto padesát tisíc dalších obyvatel Aškelonu není 11. květen

2021 ojedinělým pracovním adrenalinem. Tohle je jejich domov, jejich město, domy a příbuzní, z nichž někteří leží v nemocnici s rozbitou hlavou, jiní stepují v krytech.

Ještě asi třikrát se opakuje vlna sirén a detonací. Tentokrát se žádné komické scény zuřivého zahazování sotva zapálené cigarety nekonaly. Všichni preventivně trčíme v bunkru a dočasným přestávkám v tom nebeském cirkusu už nedůvěřujeme. Trvá to možná dvacet minut. Až pak... Ticho? Pět minut ticha. První odcházejí. Řidiči startují vozy, které celou tu dobu stály před vrátnicí s otevřenými dveřmi.

„Tak jdeme pro auto?“

„Jo.“

Je klid. Cestou na parkoviště ovšem sledujeme, jak za jednou z budov nemocnice stoupá hustý černý kouř. Kdesi zní sanitky. Konečně vyjždíme k vrátnici. Řídí Karel, já volám editorce Petře kvůli reportáži a plánovanému živému vstupu do Událostí. Úleva, vyplavený adrenalin i jistá roztřesenost. A taky morbidní vtípky. („Tak prosimtě, Česká televize zinkový rakve objednávat nemusí. Už to skončilo, jedeme udělat repku.“)

Zrovna když žertuju s editorkou, zase začínají houkat sirény! Naše auto se nachází u závoje před vrátnicí. Cestu před i za námi blokují vozy. Už jen pocit, že musím rozepnout bezpečnostní pás a vyhoupnout se z nízkého sedadla, abych se mohl rozběhnout do úkrytu, je strašně nepříjemný.

„Petro, musíme běžet. Běžíme. Poplach! Už je zase poplach!“

Natolik jsem se propadl do ležérní pohody, že mi teď repríza sirén vadí mnohem víc. Křičím do mobilu. Neslyším svoje slova a nečekám na odpověď. Poprvé utíkáme ze všech sil. Pár set metrů nad námi právě začala další výroba popcornu a DJ Iron Dome opět rozjíždí drum'n'bassovou party...

Byla to ale opravdu poslední salva. Za pět minut už nasedáme do auta a definitivně odjíždíme. Studuju izraelské zpravodajské weby. Na Aškelon vyletěly v onom časném odpoledni stovky raket (z toho 137 během pěti minut). Nejkoncentrovanější ostřelování ve všech dosavadních konfliktech mezi hnutím Hamás a Izraelem. Přímo ve městě dvě mrtvé ženy. Hranice mezi zábavnými historkami z natáčení a něčím velmi vážným je tenká. Rychle pryč!

NEVÁLEČNÝ REPORTÉR

Svoje vyprávění jsem začal raketami v Aškelonu. Doznávám, že v tom byl jistý dramaturgický kalkul. Mnozí totiž automaticky považují novináře na Blízkém východě za „válečné zpravodaje“. Ale to já nejsem. Mám dokonce mírnou averzi k té šabloně. (Kdosi s dramatickým pohledem, v neprůstředné vestě s nápisem PRESS, jemuž nevadí nepohodlí. Tráví dny na frontových liniích, s vojáky a dalšími reportéry, s nimiž pak uzavírá mužná kamarádství. Moc toho nenamluví, disponuje ocelovými nervy i obří empatií. Miluje lidstvo, používá slova jako „příběh“ nebo „tragický“ a v tváři má vepsánu bolest celého světa.)

Existují reportéři, kteří tuto definici autenticky splňují, pak jiní, kteří by si do oné škatulky rádi vlezli, a pak někdo jako já, kterému by takovou image nikdo nevěřil. Hlavně sám sobě bych ji nevěřil. Jenže když jsem začínal psát tuto knížku, vybavila se mi věta dávného nadřízeného, když mi coby elévovi hodil na hlavu jednu z prvních reportáží.

„Hele, Davide, tohle nějak přepiš, jo? Hned první věta repky musí bejt úderná a musí diváka vtáhnout do děje. To je vo ničem.“

Editor Saša to vyslovil kamarádsky, ale zcela jasně (a zcela správně).

Pracoval jsem tehdy v malé pražské televizi TV3 (respektive agentuře TVD). Tuším, že šlo o reportáž o jakési paní v Kobylicích, jež se roky hádala se sousedy, exmanželem i městskou částí, prostě se všemi, kvůli rekonstrukci svého domku. Byt obývala jen s kočkou. Teď s urputným výrazem a jistou euforií, že národu vyjeví pravdu, nosila na stůl další a další šanony. Vytahovala lejstra a citovala křivdy, kterých se na ní dopustil svět. Já mezitím zaplňoval notes chaotickými poznámkami. Postupně se totiž i v mé tváři rozlévala jakási urputnost. Skočit té ženě do řeči jsem si netroufal. Zpočátku možná ze strachu, jak by ona, veteránka papírových bitev, reagovala, kdyby jí novinářský jeliman nenechal dopovědět celý příběh. Pak jsem si ovšem sám vzal do hlavy, pod dojmem sugestivního vyprávění, že zaznamenám všechny detaily její kauzy. Po třech hodinách, jedné sušence a jednom čaji se já a zemdlený kameraman vracíme do redakce. Zjišťuji, že jsem natočil zruďně dlouhý obrazový materiál, ze kterého je třeba vyrobit příspěvek na dvě minuty. První verze mnou zplozeného scénáře zněla asi takto: *15. února 1997 rozhodl stavební úřad o zamítnutí žádosti paní Marie Novákové o přístavbu prádelny. 4. března 1998 podal na paní Novákovou stížnost její soused Karel Vomáčka kvůli rekonstrukci*

terasy. 20. června 1998 se Marie Nováková, která se mezitím rozvedla, odvolala v případě prádelny, zatímco pan Vomáčka v srpnu téhož roku podal i druhou stížnost...

Dnes samozřejmě vím, že to bylo úplně špatně. Kdybych to téma dostal přiděleno teď, první věta by zněla třeba: *Proti všem. Pět let hořkého boje Marie Novákové o tuto prádelnu. Místnost o ploše pár metrů čtverečních proti sobě postavila sousedy v Kobyliších...*

Nuže, předložil jsem vám proto hned na začátku této knihy kus šťavnaté válečné novinářiny. A předložím ho ještě znovu. Snad bylo líčení ostřelování Aškelonu dost úderné a vtáhlo vás do děje. Ale tahle knížka nebude zdaleka jen o válkách. A když už ano, tak doufám, že v tom bude víc upřímnosti, ironie i nadhledu a méně klišé o srdnatých válečných reportérech. Přitom jsem si skoro jist, že moje vyprávění ze Svaté země bude i bez neustálých frontových historek daleko zajímavější než kauza prádelny v Kobyliších.

Novinářské ucho. Reportér televizní agentury TV3 David Borek. Foto: repro TV3, asi 2001.

I.

TROJÍ OBJEVOVÁNÍ IZRAELE

1986

„Dnes si budeme povídat o slově družba. Má někdo z vás nějaké přátele v zahraničí?“

„Soudružko, soudružko! Já mám tetu v Izraeli, ale ona sem za náma nesmí.“

Trvalo to jen čtyři pět vteřin, ale i devítiletý kluk vycítil, že něco není v pořádku. Třídní učitelka totiž podivně strnula a pak pomalu mechanicky odříkala: „No... to asi ne.“ Jenže se nedívala tomu žákovi do očí. Místo toho uhnula kamsi ke stropu a kvapně vyhrkla, stále hledíc nelogicky do imaginárního bodu mezi zaprášenými lampami na stropě sídlištní základní školy: „Tak kdo se hlásí dál?“

Ne, to není začátek románu o heroickém chlapečkovi, který už v devíti letech bojoval pravdou proti totalitě. A není to ani začátek sžíravé novely o nesnesitelné bolševické kantorce. Ta učitelka byla jinak moc fajn a nebyla to žádná komunistka (nebo možná ano, ale zhruba stejná řadová členka strany jako každý desátý obyvatel oné země jménem Československo). A ten chlapec nebyl disident, jen ještě

neměl (naštěstí?) tolik sociální inteligence, aby pochopil, že o některých věcech se v Rokycanech roku 1986 nemluví. Izrael byl totiž černá díra, Nowhere Land, vakuum, vygumované místo. Tabu uvalené na židovský stát komunistickými šamany.

Jasně, v sovětském bloku se mluvilo negativně o celém „kapitalistickém“ světě. Ale USA, Dánsko, Francie nebo Itálie měly v Československu své ambasadoráty (a ČSSR měla velvyslanectví v Paříži, Římě nebo Washingtonu). Ze západního Německa uháněli po státní silnici od Rozvadova přes Rokycany turisté v mercedesech na pivo k Flekům a na orloj. (A my školáci jsme na ty bouráky, tak odlišné od východních žigulíků a trabantů, ukazovali a křičeli: „Platím a беру!“) Tu a tam se prověřený a „zbuzerovaný“ československý turista mohl podívat na Západ, existovaly občasné kulturní výměny i sportovní zájezdy. S jistým úsilím se dala sehnat hudební alba, vycházely překlady americké literatury a v časopisu *100+1 zahraničních zajímavostí* se kromě reportáží o truchlivém životě v kapitalismu občas objevil i neutrální článek s barevnými fotkami o krásách Amsterdamu. V kraji od Plzně k hranicím se dala naladit západoněmecká televize. (Ach, ty reklamy na čokoládu Milka!) Byl to malý, pokroucený dalekohled, jímž se dalo nedokonale a vzácně překouknout skrz železnou oponu. Jenže v případě Izraele ani tohle neexistovalo. Od roku 1967 neměl východní blok diplomatické styky s židovským státem. Nebyli prakticky žádní turisté, hudba, filmy, knihy. Nic. V komunistických sdělovacích prostředcích se o Izraeli referovalo výlučně v souvislosti s válkami a „útlakem“ Palestinců. Chyběla i apolitická, minimální úroveň styků. Místo pokrouceného dalekohledu slepecká páska. Režimem bylo zakrýváno i tuzemské, české židovství.

Rokycany. Kulisy dětství v ČSSR. Foto: rodinný archiv, květen 1985.

*Prateta Herta Mayerová (1917–2004),
rozená Beerová, s manželem Bedou
Mayerem (1906–2002). Foto: rodinný
archiv, konec 40. let 20. století.*

*„Soudružko, já mám ale fakt tetu v Izraeli!“
Foto: rodinný archiv, polovina 80. let.*

(„Sakra, soudružko! Já fakt mám pratetu v Izraeli! A můj děda má na předloktí vytetovaný číslo z Osvětimi. Proč se chováte tak divně?“)

Ne, tahle poslední věta nikdy nezazněla. Naše životy většinou postrádají „filmové“ vypointování. Děda Arnošt Borek, rozený Beer, umřel následujícího roku ve svých 67 letech. Jeho tělo, poničené v koncentráku, vypovídalo službu už několik let. Pár let před smrtí ho babička Vlasta přistihla, jak se modlí (on, kdysi levičácký bezvěrec!), a ve svých rukopisných pamětech, které někdy tehdy začal sepišovat, uvedl: „Odstranil jsem víru svých otců i jméno rodu, abych nakonec trpce zjistil, že jsem k stáru více židem, než jsem jím kdykoliv vůbec mohl být.“ Modlil se ovšem potají a paměti psal do šuplíku. Zemřel, aniž by se cokoliv navenek změnilo. Jeho sestra Herta (ona prateta, jejíž existence uvedla do rozpaků moji soudružku učitelku) z Izraele přijet na jeho pohřeb nemohla.

1996

Odletová hala na Ruzyni. Frekvence mých ironických vtípků stoupá. Ale kdykoliv udělám pauzu v řeči, cítím zvláštní tíhu. Je mi devatenáct. Poslouchám Pearl Jam a Prodigy. Občas se stylizuju do role sarkastického glosátora „nad věci“. Většinou jsem všechno, jen ne nad věci. A dnes je to i poznat. Zatímco rodiče a brácha za chvíli odjedou zpátky do Rokycan, já už budu sám za sebe. Máma se loučí.

„Tak dobře doleť, Davčo.“

„Čau.“

Ne, na slzy nedošlo, devatenáctiletí chlapi si zrovna tohle umějí ohlídat (občas k jejich škodě), ale pohnutí tam je. Čeká mě úplně první let letadlem, první práce v jiné zemi, na jiném kontinentu. Brzo mám nastoupit do druháku na vysoké škole, jenže místo zkoušek před podzimním semestrem držím v ruce letenku do Tel Avivu. **Začínám ostrou fází svého objevování Izraele.**

Svého objevování Izraele? Kape z toho patos, vím. Zní to jako začátek memoárů Emila Holuba nebo Alexandra Makedonského. Já přitom jel na dva měsíce na brigádu do ciziny. Jenže tohle nebyla jen tak nějaká „cizina“. Až v posledních letech mi díky debatám s vrstevníky dochází,

že jde o docela klasický příběh nás, které bych označil za třetí pohlolokaustovou generaci lidí s židovskými kořeny v Česku. První generace se vracela z lágrů do změněné republiky. Hlavní hodnotou bylo samotné přežití. Vítězila nutnost budovat rodinu (popřípadě socialismus). Druhá generace se narodila a dospěla v režimu, který židovství v lepším případě zamlčoval, v horším stigmatizoval a stát Izrael uzamkl do kategorie „o tom se nemluví“. Až třetí generace mohla po roce 1989 svobodně začlenit židovství do své identity. Jenže ta identita se mezitím rozmělžila. A nemyslím tím jen „genetické“ rozředění skrz smíšené sňatky.

Když 10. května 1945 přijížděl Rudolf Slánský do osvobozené Prahy, patrně se považoval za ateistu, marxistu, komunistu a Čechoslováka, nikoliv za žida. Jenže i kdyby chtěl, nikdy nemohl vymazat své dětství v Nezvěsticích, atmosféru a zvyky židovské středostavovské rodiny, stejně jako vzpomínky na sionistický skautský oddíl, do kterého kdysi docházel. U generace, která dospívala po roce 1989, to bylo právě naopak. Identita ano, ale tradice skoro žádné. Jen touha teenagerů chytout se v minulosti něčeho inspirativního, udělat z rybí polívky uniformní

Těsně před odletem. Foto: rodinný archiv, 27. 8. 1996.

Zleva Herta, Olga a Oskar Beerovi. Foto: rodinný archiv, přibližně 1919.

tabu, náš stát není socialistickou republikou a já nejsem školák, nýbrž čerstvě plnoletý kluk.

Na letenku (13 000 korun, víc než tehdejší průměrný měsíční plat) mi přispěla prateta Olga z Prahy, další sestra dědy Arnošta. Na rozdíl od něj přežila nejen Osvětím, ale i Husáka. V devadesátých letech mohla konečně přivítat sestru Her tu, která přiletěla z Tel Avivu na návštěvu staré vlasti. Olga svoje židovství po válce nezapudila tak silně jako Arnošt, a tudíž se k němu nemusela tak vášnivě vracet. Když jsem ji jako dospívající kluk v devadesátkách víc poznal, chodívala do jídelny na židovské obci v Praze a odebírala časopis *Roš chodeš*, ale obrazně řečeno izraelským praporem lidem před očima nemávala. Dost možná šlo jen o odlišnost povah. Na rozdíl od cholerického, vznětlivého Arnošta, který se nejprve od své minulosti odřízl, aby se k ní úporně vracel s elánem konvertity, byla Olga klidná síla. Samozřejmě, „zbytkové“ židovství první generace po holocaustu.

Květen 1996. Pravidelná návštěva v jejím dejvickém bytě. Míchaná vajíčka pro hladového studenta. Vyprávím o letáku s nabídkou brigády na farmě v Izraeli, který kdosi přišpendlil na nástěnku u vchodu do fakulty, a že se přihlásím. Olga poslouchá, zatímco já mluvím a mluvím.

normalizační společnosti zase akvárium. Ano, byla to často naivní fascinace, móda (židovství a Izrael tehdy zněly „cool“) a efekt zakázaného ovoce. Kdo si z komunistických Televizních novin pamatoval Jásira Arafata, kterak se na ruzyňském letišti líbá s Husákem a dalšími soudruhy, nemohl si neidealizovat Izrael. Bylo to jako zabouchnout se do holky a mít nádherně růžové brejle.

A teď stojím na ruzyňském letišti já. Husák leží v hrobě, stejně jako jím vedený normalizační režim. Arafát úřaduje někde v Ramalláhu, leč místo sovětských soudruhů objímá izraelského premiéra a amerického prezidenta Clintona. Za těch deset let se stalo tolik věcí! Izrael není

Poslední setkání sourozenců Beerových. Zleva Oskar, Herta, Olga, Arnošt. Foto: rodinný archiv, přibližně 1971.

Zrovna jsem uprostřed dlouhého souvětí, když se zvedne, otočí se a udělá pár kroků ke kuchyňské lince. Otevírá šuplík. Říkám si, že asi zapomněla lžičku do kafe. Šourá se zpět a ještě vestoje natahuje ruku s obálkou.

„Davide, tady máš ode mě na tu cestu...“

„To ne. Teto, to si nemůžu vzít.“

Tradiční české zdvořilé odmítání jsem už ve svých devatenácti stihl odkoukat od starších. (Ale vím, že si to vezmu.)

„Tak díky, hrozně moc.“

Ten balíček tisícovek bych si sám nevydělal. Ani můj táta, tehdy čerstvě zatížený úvěrem na spuštění soukromé ordinace, nebyl někým, kdo může ležérně zasponzorovat synkovi cestování. Až peníze z prodeje domu na náměstí v Bavorově, který našim předkům kdysi sebrali arizátoři a který Olga po revoluci zrestituovala, teď pomohly jejímu prasynovci k první cestě do Izraele.

No a teď máme srpen 1996 a já nastupuju do letadla směr Tel Aviv. V kufriu nesu dopis od Olgy, který po mně posílá své sestře Hertě. Jenže asi tři dny před mým odletem Olga náhle zemřela. Kdybych měl sklony k mysticismu, nevěřil bych, že tohle generační střídání stráží bylo pouhou náhodou.

2018

Je zase srpen a zase je něco poprvé. V ruce klíče, které mi předal Jakub Szántó. Beru za kliku. Ze dveří se vyvalí zatuchlé vedro. Displej teploměru v obýváku hlásí třicet stupňů. Těch pár prázdninových týdnů nikdo nepouštěl klimatizaci. Vta-huju dovnitř kufr. Je noc, spát ale rozhodně nepůjdu. Ne kvůli tomu vedru. Hlava jede na plné obrátky. Tohle není rutinní vybalování zavazadel na hotelovém po-koji. Nejsm turista. Tady budu několik příštích let (kolik vlastně?) bydlet.

Dějiny se neopakují, ale rýmují. Popřípadě probíhají ve zvláštních spirálách. A platí to i pro lidské životy. Pouhé dva bloky od mého nového domova totiž kdysi žila prateta Herta. Mrazivá shoda okolností. Bydlení jsem jen převzal po Jakobovi, žádný plán v tom nebyl. (Zda měl „někdo tam nahoře“ se mnou nějaké plány, ponechávám k úvaze čtenářům.)

Mám v krabici rodinných fotek jednu z konce 60. let. Lehce vyšisovaná barevná momentka. Děda Arnošt s babičkou Vlastou se opírají o auto, z jehož okénka se vyklání Herta ve velkých černých slunečních brýlích. Poslední izraelské setkání dvou sourozenců, než Československo zavřelo hranice. V pozadí mezi palma-mi a tamaryšky stojí domek, který si Herta s manželem Bedou postavili zde, v pís-ecných dunách na předměstí Tel Avivu. Ona rodačka z Českých Budějovic, on z Hodonína. Teď mají hrob nedaleko odtud. Byla by tu ale ještě jedna fotka, z léta

Dvě fotky, stejné místo. 1969 versus 1996. Foto: rodinný archiv.

1996. Kluk v podivně nmoderních bermudách (zakoupených v plzeňském sekáči) se zubí do objektivu ve stejné ulici, před stejným domem. Budu tou ulicí od nynějška chodit zas. Spirála osudu mě sem znovu přitáhla. Čas zamrzlý na fotkách z 60. a 90. let už se vrátit nedá, ale tahle země a tahle ulice nás propojují.

Stejně jako v roce 1996 si i teď přijdu lehce vykořeněně. Tehdy jsem se dobrovolně vytrhl z rokycanského mamahotelu a na pár měsíců se stal gastarbajtrem, obývajícím montovanou buňku na dvoře za farmou 30 kilometrů za Tel Avivem (za pratetou jsem jezdil jen o šabatech). Teď budu sice disponovat obytným komfortem, zato v prázdném bytě. Můj syn, přítelkyně, exmanželka, rodiče, babička, příbuzní, všichni ti, kteří se nazývají „blízcí“, budou od nynějška „dalecí“, zhruba 2 600 kilometrů. Zatímco ona neskutečná shoda okolností mě přesadila do téže čtvrti, kde své životy trávili mí zemřelí předci, žijícím současníkům se vzdalují.

Jo, cítím se vykořeněně, ale stejně jako v roce 1996 je to moje rozhodnutí, moje puzení a možná i řešení, jak trochu změnit kulisy svého života. Nastupuju jako zpravodaj České televize. Bude to moje objevování Izraele, dějství třetí. A tentokrát se vším všudy.

V poušti u Ejlatu. Foto: Z. Šmajlerová, 7. 2. 2022.

II.

KÝM JSOU? NÁRODNÍ MENTALITA A JINÉ MÝTY (BOREK SE HÁDÁ S IZRAELCI)

V Izraeli jsem ještě před nástupem na post zpravodaje ČT strávil dohromady skoro jeden rok svého života. Asi deset různě dlouhých a různě definovaných pobytů: od gastarbajtrovského makání na farmě a na stavbách v Tel Avivu přes baťůžkářský život po hostelech, rodinné návštěvy u pratety až po pozdější, už lehce „buržoazní“ cestování autem z půjčovny. Znal jsem toho dost a znal jsem toho málo. Povrchním turistou jsem nebyl nikdy, spíš poučeným, vracejícím se návštěvníkem. Poznat nějakou zemi ve smyslu krajiny nebývá až tak složité. A Izrael (i se Západním břehem) není větší než Belgie. Hlavní pamětihodnosti, svatá místa a národní parky se dají plus minus za pár týdnů projet/projít. Ale skutečně pochopit tu zemi je zcela „jiný level“.

Nejtěžší otázky bývají ty lakonické, zdánlivě obecné, třeba: **„Jak bys popsal Izraelce a jejich mentalitu?“** Po prvním pobytu, když mi bylo 19 let, se mi na to paradoxně odpovídalo líp (šlo samozřejmě většinou o naprosté bláboly). Pak to

Tel Aviv-Jaffa. Momentka z tržnice. Foto: Z. Šmajlerová, 11. 8. 2022.

bylo stále těžší a první roky na postu zpravodaje přinesly takovou záplavu protichůdných dojmů, že jsem přestal odpovídat. Vystačil jsem si s vytáčkou: „To máš těžký, to se takhle nedá říct.“ Teprve teď, když tu mám několik let své klíče a svoje dveře, se začaly všechny nastřádané dojmy propojovat. A coby „exulantovi“ v Orientu se mi najednou snáz odpovídá i na otázku: „Jak bys popsal Čechy a jejich mentalitu?“

ARMAGEDON NA SILNICÍCH

Ještě před pár lety bych si neuměl představit, že se budu těšit na české řidiče a české dálnice. Ale je to tak. A začínám tímto tématem úmyslně, neboť způsob chování na silnicích vypovídá hodně o tom, jací jsme. Nejprve krutá pravda: **Izraelci jsou dost možná nejhorší řidiči na světě.** Procestoval jsem toho poměrně dost. Vyhýbal jsem se autům na silničkách vytesaných do skal v řeckém vnitrozemí. Mám za sebou ukrajinské okresky s poměrem asfaltu a děr asi 1 : 1. Se služební škodovkou jsme sjezdili krajinu u Kyjeva, jíž prošla fronta,